

КОРЕКЦІЯ ПРОЯВІВ БУЛІНГУ ЗАСОБАМИ КВЕСТУ В УЧНІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

У статті висвітлено проблему запобігання проявам булінгу у освітньому середовищі спеціальної школи, шляхи корекції та протидії.

Ключові слова: булінг, діти з інтелектуальними порушеннями, колектив, спеціальна школа.

The article highlights the problem of preventing bullying in the educational environment of a special school, ways of correction and counteraction.

Key words: bullying, children with intellectual disabilities, staf, special school.

Протягом багатьох років ведеться дискусія про те, що школа в більшій мірі повинна виконувати виховну функцію. Серед найяскравіших прикладів шкільного життя, що викликає негативну суспільну реакцію, - є булінг, або цькування. Сьогодні все більше йде розмов, що саме заклад освіти повинен взяти на себе відповідальність та функцію по боротьбі та профілактиці даного явища. Явище булінгу настільки розповсюджене, що зустрічається не тільки в закладах освіти, а й на будь-яких установах, де існує ієрархія та змога встановлювати відносини підпорядкування. [6]

Дана тема є надзвичайно актуальною в сучасному освітньому просторі, але, нажаль, комплексних програм по протидії булінгу для закладів освіти не існує. Тому, виникає потреба у розробці певного алгоритму виховної роботи для загальноосвітніх закладів. Особливо гостро ця проблема постає для спеціальних навчальних установ. Для вирішення цієї задачі нам необхідно провести ознайомлення не тільки з вітчизняною психолого-педагогічною літературою, а й досвідом багатьох країн: Норвегії, Великобританії.

Проблема булінгу розглядалась ще в 1905 році у працях скандинавських вчених, таких як Д.Олвеуса, Е.Роланда, та П.Хайнеманна. А британські вчені як Д.Лейн та В.Ортон розглянули булінг трохи згодом, у кінці ХХ століття.

У сучасних дослідженнях ця проблема знайшла відображення у роботах таких науковців, як Є.Грибанова, В.Соловійова, О.Ожійова, Р.Іванченка та В.Пономарьова. [5]

Булінг визначається як утиск, дискримінація, цькування; цей термін означає тривалий процес свідомого жорстокого ставлення (фізичного, психічного тощо) по відношенню до дитини або дітей з боку іншої дитини або групи дітей [1].

В першу чергу, явище булінгу властиве шкільним дитячим колективам. З дорослішанням, діти гуртуються у мікрогрупи, де визначають лідера, який має вплив на інших членів групи. Якщо дитина, яка відрізняється від усіх по тим чи іншим критеріям, не підходить для входу до групи, або просто не подобається лідеру, стає мішенню для цькувань, жорстокого ставлення, як фізичного так і психічного, та цілковитого відторгнення від колективу. Діти у середній школі, особливо в підлітковий період, бувають дуже жорстокими. В процесі нашого дослідження були виявлені випадки переслідування з метою залякування, насміхання, і, навіть, фізичного та психічного тиску [3].

Колектив дітей з інтелектуальними порушеннями, як писав Виготський, розвивається за тими ж законами, що і в нормі, тому, колективу підлітків з інтелектуальними порушеннями притаманні як позитивні, так і негативні закономірності розвитку.

Серед ознак цькування виділяють [8]:

— Систематичність;

- Наявність учасників;
- Наслідки.

Прояви булінгу поділяють на фізичний та психічний, що завдають шкоди жертві, у вигляді різного виду цькувань, насміхань, переслідувань. Внаслідок цього, потерпілим оволодіває страх, тривога, іноді агресія до булера та спостерігачів, навіть соціальна ізоляція жертви [8].

Учасників булінгу можна розділити на 3 групи:

1. Булери – це ті особи, які мають соціально вищий статус або більшу фізичну силу, агресію, яку направляють у бік інших індивідів.
2. Жертви – це ті, що потерпали / потерпають від різних видів знущань. Цю групу доцільно розділити на 2 види: покірні та агресивні. Якщо у випадку цькування покірні жертва буде не впевненою чи тривожною, обережною та замикається у собі, то агресивна жертва, навпаки, - легко драгуватиметься, проявлятиме агресивні реакції, котрі переходять у гнів.
3. Спостерігачі – це ті, що спостерігають за явищем булінгу. Вони можуть як допомагати булеру, але не проявлятимуть агресії, так і не брати участь у ситуації, або ж буди відповідачами, котрі захищають чи втішають жертву булінгу [4].

Сучасний булінг має безліч видів, до нього відносять:

- Фізичний;
- Психологічний;
- Економічний;
- Сексуальний;
- Кібербулінг.

XXI століття перенасичене смартфонами, іншими електронними гаджетами та постійною можливістю користуватися різними інтернет-сервісами та соціальними мережами. У булерів виникає можливість скористуватися даними технічними прогресами та проявлять до не приємних для них людей ознаки булінгу. Це, звичайно, й знущання по телефону у вигляді набридливих дзвінків, погрозливих повідомлень та висвітлювання особистого життя жертви в просторах Інтернету без відома цієї людини.

Кібербулінг веде за собою прояви сексуального булінгу у вигляді того ж розповсюдження особистих фото та відеоматеріалів інтимного характеру інтернет-просторами. Підлітків з порушеннями інтелекту охоплює вибух гормонів, їх тіло активно розвивається, внаслідок чого пробуджуються фізіологічні потреби дорослої людини. А оскільки кожна людина розвивається по-різному та не завжди одночасно з ровесниками, це є поштовхом для появи прізвиськ та образ сексуального характеру, поширенню образливих чуток, принизливих поглядів та, що найстрашніше, сексуальних жартів та погроз. [8]

Для кращого розуміння ситуації в колективі учнів спеціальної школи підліткового віку, класний керівник, психолог, дефектолог або вихователь повинен систематично проводити моніторинг ситуації, робити анкетування, опитування, соціометрії тощо, в яких учні, відповідаючи на питання або вирішуючи проблемні ситуації, показують загальну картину, статус кожного учня в колективі.

Використовуючи метод незалежних характеристик від педагогічного колективу, вчитель може зрозуміти, чи виходять конфліктні ситуації та прояви булінгу за межі колективу, чи проходять у навчальний процес, чи бачать проблему цькування у класі інші вчителі.

Найсучаснішою формою протидії проявів булінгу науковці визнають квести. [7] За допомогою квестів, учні спеціальної школи розвивають навички протидії соціальному тискові та вміння пошуку шляхів виходу зі складної ситуації. Використовуючи практичні ситуації, діти з порушенням інтелектуального розвитку можуть відрізнити булінг від конфлікту, а також вчаться сміливо відповідати «Ні» на пропозиції однокласників. Звичайно, ігрова форма допоможе підліткам відстоювати власну думку та підкріплювати

теоретичні знання практичними навичками: діалогами та розігруванням сценки різних ситуацій. [7]

Квести класифікують за декількома параметрами:

- а. За кількістю учасників (маленький, середній, великий);
- б. В залежності від мети створення (освітні, розважальні, командотворюючі);
- в. За тематикою (література, мистецтво, наука);
- г. За формою (прості, комплексні);
- д. За територією (територіальні, внутрішні, незалежні);
- е. В залежності від цільової групи (дитячі, дорослі). [2]

Отже, проведений аналіз проблеми булінгу в колективі підлітків спеціальної школи у спеціальній та психолого-педагогічній літературі дозволяє зробити висновок, що булінг - це психологічно травмуюча форма міжособистісних стосунків дітей. Нажаль, він спостерігається у всіх своїх формах та є складовою життя підлітків. І, аби протистояти проявам булінгу на ранніх етапах, педагогічний колектив має бути готовим до роботи з булінгом та обов'язково залучати до співпраці батьків, соціальні та правоохоронні служби.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барліт А.Ю. Форми і методи подолання соціально-педагогічної та психологічної проблеми булінгу в освітньому середовищі. Горизонти освіти. – 2012. №2. – С. 44-46.
2. Квест. Форма активного взаємодія. URL: <https://en.ppt-online.org/421125>
3. Ожйова О. Булінг. Шкільний булінг. Харків: Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту «Нар. укр. акад.». 2009. с. 158–163.
4. Петросянцева В.Р. Проблема буллинга в современной образовательной среде. Вестник ТГПУ. 2011. Вып.6. (108).
5. Плутницька К. М. Підходи до розуміння булінгу як форми шкільного насильства. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. - 2017. - Вип. 29(2). - С. 78-80.
6. Противодействие школьному буллингу. Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики», Институт образования. — М.: НИУ ВШЭ, 2020. — 72 с. — 200 экз. — (Современная аналитика образования. № 1 (31)).
7. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. – К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. – 132 с.
8. Що таке булінг. URL: <https://kyivobljust.gov.ua/news/direction/scho-take-buling-yak-yogo-rozpoznati-ta-yak-diyati-storonam-konfliktu-konsultatsiya-ministerstva-yustitsii>

Рекомендує до друку науковий керівник доцентка Ляшко В.В.